

نکته‌هایی از معارف حسینی

چهره تاریک شمر پیش از عاشورا

محمود ملکی^۱

در سال‌های اخیر، گزارش‌هایی درباره زندگی شمر منتشر شده که بیش از آن‌که تاریخی باشند، خیال‌پردازی هستند. مدعی شده‌اند او اهل تهجد، نمازهای مستحبی، سجده‌های طولانی و حتی پیاده‌روی‌هایی به حج بوده است. اما هیچ‌یک از این ادعاها در منابع معتبر تاریخی مستندی ندارد و قابل استناد نیست. بر پایه منابع معتبر، زندگی شمر پیش از عاشورا فقط در دو واقعه مهم تاریخی آمده است:

۱. حضور در جنگ صفین (سال ۳۷ هجری)

در این نبرد، شمر در سپاه امیرالمؤمنین علی علیه السلام در برابر لشکر معاویه جنگید. در میانه میدان با «آدهم بن مُحرز»، از یاران معاویه، درگیر شد. ادهم ضربه‌ای با شمشیر بر پیشانی شمر زد و او را مجروح ساخت؛ اما شمر در حمله متقابل، او را از پای درآورد (طبری، ۱۳۸۷ق: ج ۵، ۲۸).

۲. شهادت علیه حُجْرین عَدی (سال ۵۱ هجری)

شمر از جمله کسانی بود که به کفر حُجْرین عَدی - از یاران وفادار امیرالمؤمنین علیه السلام - شهادت داد. گواهی شمر و برخی دیگر به صدور حکم اعدام حجر و یارانش توسط معاویه انجامید (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۵: ۲۷۰).

با توجه به این شواهد، تنها رخداد ظاهراً مثبت در زندگی شمر، حضور او در جنگ صِفِّین است. اما، حتی این حضور نیز دلیلی بر تدین یا وفاداری به امیرالمؤمنین علیه السلام نیست. واقعیت آن است که برای بسیاری از مردم کوفه، جنگ صفین فرصتی برای تسویه حساب‌های قومی و تاریخی با اهل شام بود، نه حضوری برای اظهار ایمان به امام و برخاسته از ایمان دینی. انگیزه‌های شخصی و منافع قبیله‌ای نیز در این انتخاب‌ها بی‌تأثیر نبودند (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۵: ۵۱؛ ابن اعثم، ج ۴: ۱۹۸). برای نمونه، زُفَر بن حارث کلابی از قبیله شمر، در جنگ جمل در کنار اصحاب جمل با امیرالمؤمنین جنگید (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۴: ۵۰۵). در صفین به معاویه پیوست (ذهبی، ۱۴۰۹ق، ج ۵: ۴۰۳). سپس به توابین کمک کرد (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۵: ۶۰۵). در نهایت، با مروان خلیفه اموی نیز درگیر شد (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۵: ۵۴۱). این تحرکات، گویای میل شدید به قدرت برخی است که گاه در کنار بنی‌امیه بودند و گاه در برابر آن‌ها.

در سایر رویدادهای بزرگ عصر امام علی علیه السلام، مانند جنگ جمل و نهروان، نامی از شمر به چشم نمی‌خورد. همچنین، در دوران کوتاه حکومت امام حسن علیه السلام اثری از حضور شمر در صحنه نیست.

ماجرای امان‌نامه برای فرزندان ام‌البنین در کربلا، نشانه‌ای روشن از اهمیت پیوندهای قبیله‌ای برای اوست. ام‌البنین، همسر امیرالمؤمنین علیه السلام و مادر حضرت عباس علیه السلام، عثمان و جعفر، از قبیله بنی‌کلاب و شمر نیز از همین قبیله بود. او از ابن زیاد برای فرزندان ام‌البنین، امان‌نامه گرفت و در کربلا از فرزندان ام‌البنین به «بنو اختنا» یاد کرد (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۵: ۴۱۶). او نشان داد هدف او تنها نجات بستگان قبیله‌ای خود بود. او پس از عاشورا نیز از حضورش در کربلا به بهانه پیروی از امیران دفاع می‌کرد (ذهبی، ۱۳۸۲ق، ج ۲: ۲۸۰).

منابع

- طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷ق)، تاریخ الامم و الملوك، بیروت.
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان (۱۴۱۳ق). الارشاد الی معرفة حجج الله علی العباد، قم، کنگره شیخ مفید.
- ابن عبدالبر (۱۴۱۲ق)، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب، بیروت، دارالجيل.
- ذهبی، شمس‌الدین محمد بن احمد (۱۴۰۹ق)، تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر و الأعلام، بیروت، دارالكتاب العربی.
- ذهبی، شمس‌الدین محمد بن احمد (۱۳۸۲ق)، میزان الاعتدال فی نقد الرجال، بیروت، دارالمعرفة.
- ابن اعثم، محمد بن علی (۱۴۱۱ق)، الفتوح، بیروت، دار الاضواء.
- شمربن ذی‌الجوشن، از بنی کلاب بود؛ (ابن عبدالبر، ۱۴۱۲ق، ج ۲: ۴۶۷-۴۶۸) نامی که با واقعه کربلا گره خورده است. حضور او در حادثه کربلا نزد مورخان قطعی است (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۵: ۴۴۲؛ مفید، ۱۴۱۳ق، ج ۲: ۱۰۵).

